

حرکت با چشم باز

علی نظری

عضو هیات مدیره انجمن پسته ایران

نیازی است که هر علاقمندی به احداث باغ باید از آن آگاهی داشته باشد. دسترسی به این آگاهی جز از طریق احداث یک باغ سازگاری و ثبت تمام عملکردها و عکس العمل های هر رقم همراه با ثبت تمام وقایع اقلیمی و آنالیزهای آب و خاک و برگ مناسب با آن و نگهداری و توزیع این اطلاعات برای تمام علاقمندان و آرشو آنها در محللهایی مطمئن که همواره در دسترس همگان باشد، ممکن نیست. لذا در هر بخش یا شهر یا شهرستانی که توسعه باغات پسته در حال انجام است یا اینکه به نظر می رسد به لحاظ بررسی اقلیمی اولیه امکان توسعه در آنها وجود دارد، بایستی باغات سازگاری احداث گردند. استانهایی که بدین منظور پیشنهاد می گردند عبارت از لرستان، کرمانشاه، ایلام، چهارمحال و بختیاری، زنجان، کردستان، آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، اردبیل، همدان، قزوین، البرز، مرکزی، تهران، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، خراسان رضوی، سیستان و بلوچستان و فارس می باشند. بدیهی است که اگر محدودیتهای اجرایی وجود داشته باشد و نتوان در تمام مناطق مستعد، این باغات را احداث نمود، اولویت با مناطقی است که به لحاظ منابع آبی مطمئن ترند اعم از آنکه هم اکنون باغات پسته در آنجا توسعه یافته است یا خیر؟ در صورت اجرایی شدن این طرح می توان پس از هشت سال با احتمال ۷۰ الی ۸۰ درصد چندین پایه و پیوند برای کشاورزان علاقمند معرفی نمود و در سال پانزدهم به بعد می توان با اطمینان علاوه بر معرفی کامل بهترین پایه و پیوند مناسب، آنالیز برگ های مرجع و دستورالعمل های هرس و چیدمان کشت نر و ماده را برای بهترین عملکردها در اختیار کشاورزان منطقه قرار داد. بدیهی است که بدون این اقدام، سیکل معیوب ناشی از توسعه سنتی و بدون مطالعه باغات بدون دسترسی به اطلاعات حداقل و پایه ای مورد نیاز بهره وری باغات تکرار شده و در این شرایط نمی توان جایگاه تاریخی و ممتاز کشور ایران را در تولید و تجارت پسته حفظ نمود و بزودی با توجه به وضعیت اسفناک منابع آب در بخش عمده ای از مناطق سنتی تولید، شاهد سقوط بیش از پیش جایگاه ایران در عرصه جهانی خواهیم بود. با نگاه به سابقه چند دهه گذشته نهادهای تحقیقاتی کشور، پاسخگویی به این نیاز زیربنایی از جانب آنها، دور از انتظار بوده و از طرفی احداث این باغات سازگاری اقدامی زیربنایی بوده که اجرای آن از عهده باغداران منفرد نیز خارج است لذا بایستی تشکلی صنفی چون انجمن پسته ایران با جذب حمایت نهادهای دولتی و مراکز تحقیقاتی و متخصصان کشور و با مشارکت اعضا و باغداران پیشرو اقدام به برنامه ریزی، تهیه طرح فنی و اجرای این پروژه در زودترین زمان ممکن نماید تا از این طریق به جای تلاش مبتنی بر سعی و خطا، زمینه حرکت با چشم باز صنعت پسته ایران برای ترسیم آینده را فراهم نماید.

البته آمریکاییها توانسته اند با انتخاب دقیق پایه و پیوند و جنس نر مربوطه، در سال ششم به محصول یک تن در هکتار در سطح کل کشور آمریکا برسند و متوسط عملکرد آنها در کشور در سال دوازدهم به ۳/۵ تن رسیده است که با سطح زیر کشت کمتر از یک پنجم ما به ۱/۵ برابر محصول کل کشور ما دست یافته اند یعنی تولید سال جاری آنها با حدود ۸۰ هزار هکتار به ۲۸۰ هزار تن رسیده است. در حالیکه متوسط محصول باغات خوب مدیریت شده در سطح کشور ما در سن ۱۸ تا ۲۰ سال به عدد عملکرد یک تن در هکتار می رسد و تولید ایران بر حسب آمارهای رسمی با ۴۵۰ هزار هکتار سطح زیر کشت حدود ۱۸۰ هزار تن است.

بطور خلاصه اگر بخواهیم علل اصلی عدم دستیابی بسیاری از باغات موجود ایران (که محدودیتهای شوری یا کمبود آب را ندارند) به حد مطلوب تولید یعنی متوسط ۳ تن در هکتار را رتبه بندی کنیم، این عوامل عبارتند از:

۱. انتخاب غلط و نامناسب رقم ماده با توجه به اقلیم، یا عدم خلوص و یکدستگی رقمها و فنوتیپها
۲. انتخاب غلط و نامناسب رقم نر
۳. نامناسب بودن پایه با توجه به شرایط خاک و اقلیم
۴. عدم وجود باغات الگویی با کارنامه قابل قبول با ثبت دقیق تغذیه، آبیاری، عملکرد و آنالیزهای آب و برگ و خاک دوره ای بنحوی که تمامی باغداران به آسانی به این مدارک دسترسی داشته باشند و امکان الگوبرداری از آنها پیدا کنند.

هم اکنون این اطلاعات برای هیچ یک از مناطق ایران با بیش از ۶۰ سال سابقه پسته کاری به شکل انبوه، وجود ندارد و سرمایه گذاران در این بخش در سردرگمی کامل به سر می برند و سالانه میلیاردها تومان منابع آنها که متعلق به کشور است در فقدان این اطلاعات به هدر می رود. دست اندرکاران پسته در رفسنجان و کرمان کاملاً مشاهده کرده اند که عملکرد پیوندهای مختلف در مناطقی به فاصله ۵۰ کیلومتر به میزان قابل اعتنائی متفاوت است، آنقدر که باغداران مجبور می شوند درختان بارده را سر برداری نموده و تغییر پیوند دهند که این موضوع خسارت اقتصادی قابل توجهی به تک تک سرمایه گذاران تحمیل نموده است. یک مثال زنده در چند سال اخیر، تشویق توسعه باغات زیتون توسط دولت است که به دنبال آن هکتارها باغ زیتون در مناطق جدیدی احداث گردیده است که حداقل محصول مورد انتظار را نمی دهند و این امر لزوم عدم اتکا به دولت را تأیید می کند. بر این اساس احداث باغات سازگاری در تمامی مناطقی که پسته کاری وجود دارد و یا در حال توسعه است واجب ترین اقدامی است که صنعت پسته بدان محتاج است. انتخاب پایه و پیوند درست و مطابق اقلیم منطقه از میان حداقل ۶۰ - ۵۰ نوع پیوندهای موجود برای درختان نر و ماده، اولین

نظر به قیمت جذاب پسته، ثبات بازار و سازگاری بسیار خوب درخت پسته با بخش وسیعی از مناطق کشاورزی ایران و صرفه اقتصادی قابل توجه به لحاظ مصرف آب، باغداری پسته نسبت به سایر محصولات مرسوم در کشاورزی ایران از علاقمندان بیشتری برخوردار است و این جذابیت بویژه در دو سال اخیر و با بهبود نرخ برابری دلار و ریال منجر به توسعه پسته در مناطقی گردیده که یا قبلاً تجربه کشت پسته را نداشته اند و یا احداث باغات در سطوح بسیار محدود و بدون توجه به اصول علمی صورت پذیرفته است. از طرفی مشکلات موجود در زمینه منابع آب در مناطق سنتی و باسابقه کشت پسته از جمله در استان کرمان منجر به تلاش باغداران با تجربه و قدیمی پسته برای شناسایی مناطق مستعد برای سرمایه گذاری در احداث باغات جدید به منظور جایگزینی باغات مناطق سنتی شده است. یکی از نکات بسیار قابل توجه در مورد پسته آن است که حساسیت بسیار شدید انواع پسته به میکرو اقلیمهای مختلف و دو پایه بودن درخت پسته (جدا بودن درخت نر و ماده) موجب به وجود آمدن تعداد بسیار متنوعی از واریته ها یا ارقام پسته با فنوتیپهای متفاوت گردیده است که هر کدام از آنها فقط با شرایط خاص اقلیمی تطابق کامل دارند و این موضوع اهمیت انتخاب صحیح رقم مناسب هر منطقه با توجه به شرایط خاص محل را بسیار حیاتی و ضروری نموده است. در این رابطه باید توجه نمود که انتخاب هر درخت پسته به معنی انتخاب پایه و پیوند نر و ماده آن درخت می باشد. در دنیا بصورت تجاری پنج نوع پایه به نامهای UCB1 و vera, atlantica, tribintus, integrima در کشورهای پسته خیز دنیا از قدیم و جدید استفاده شده و می شود. پایه نقش بسیار کلیدی در رشد و میزان محصول و مقاومت به شوری و خشکی و بیماریها بویژه بیماریهای تنه و ریشه دارد و همچنین پایه نقش مهمی در رسیدن سریعتر به محصول اقتصادی و همچنین مقاومت به سرمای زمستانه دارد.

در ایران بعنوان مهد پسته دنیا بیش از ۵۰ رقم تجاری شناخته شده وجود دارد - از بیش از ۲۰۰ رقم شناخته شده - که هر کدام با شرایط آب و هوایی خاصی به لحاظ زمان گل آوری، حساسیت به رطوبت در فصل بهار و تابستان و مقاومت به سرمای زمستان، ارتفاع، گرمای مورد نیاز جهت رسیدن محصول یا سرمای مورد نیاز برای بیدار شدن درخت در بهار و ... و دهها پارامتر ریز و درشت (که بسیاری از آنها هم ناشناخته است) و همچنین نوع آب و خاک و نوع نر وابستگی کامل دارند. زمان لازم برای تشخیص عملکرد هر درخت از زمان کشت حدود ۱۵ تا ۲۰ سال است. درخت پسته با پایه های معمول ایران از سال هشتم شروع به باردهی اقتصادی می نمایند و از سال دوازدهم تا هجدهم بر حسب نوع پایه و پیوند به بلوغ محصول دهی می رسند.